

روز جهانی سواد: نگاهی به سند مفهومی سواد 2018 (1)

سازمان فرهنگی آموزشی یونسکو به منظور تاکید بر نقش و اهمیت روز افزون سواد در رشد فردی و اجتماعی افراد در سراسر دنیا، در چهاردهمین نشست عمومی یونسکو در 26 اکتبر 1966، روز هشتم سپتامبر را «روز جهانی سواد» نامگذاری کرده است.

روز جهانی سواد: نگاهی به سند مفهومی سواد 2018 (1)

مهسا شیخان

سازمان فرهنگی آموزشی یونسکو به منظور تاکید بر نقش و اهمیت روز افزون سواد در رشد فردی و اجتماعی افراد در سراسر دنیا، در چهاردهمین نشست عمومی یونسکو در 26 اکتبر 1966، روز هشتم سپتامبر را «روز جهانی سواد» نامگذاری کرده است. از آن تاریخ تا به امروز، هر ساله مراسمی در این روز برگزار شده و به بهترین فعالیت های سوادآموزی همگام با مفاهیم و سیاست های بین المللی یونسکو جایزه می شود. جوایز روز بین المللی سواد امسال به کشورهای متعددی از جمله اسپانیا، نیجریه و افغانستان در زیر مجموعه های مختلف سواد اهدا شده اند. سازمان نهضت سواد آموزی ایران نیز در بخش «سواد آموزی و توسعه مهارت ها» این جایزه را برای آموزش اصول رایانه به زنان در راستای توانمندی و بهبود شرایط شان در حوزه فناوری های ارتباطات و اطلاعات کسب کرد.

یونسکو هر ساله به مناسبت این روز سند مفهومی را در خصوص سواد منتشر می کند که حاوی دیدگاه ها و تعاریف این سازمان است. سند مفهومی سواد ضمن مروری بر فعالیت های انجام شده، چالش ها و مسائل موجود، پرسش های کلیدی و پیامد های احتمالی سواد؛ خط مشی کلی این موسسه را در طول یک سال آتی معرفی می کند. در این یادداشت با مروری مختصر بر مضامین و مفاهیم این سند تلاش خواهیم کرد تا دیدگاه های تاثیرگذار بر این مفهوم را در منظر جهانی را منجمله سواد کارکردی، سواد و توسعه اقتصادی و پیامدهای آن ارائه داده و یادداشت را با پرسش های کلیدی سند مفهومی سواد به پایان ببریم.

مضمون اصلی سواد (2018) عبارتست از سواد و رشد مهارت ها با نگاهی به یادگیری مادام العمر و ارتباط موثر سواد و مهارت ها و طبق این تعریف، سواد عبارت است از دانش، مهارت ها و ظرفیت های مورد نیاز برای اشتغال، بویژه مهارت های فنی و حرفه ای، مهارت های قابل انتقال و مهارت های دیجیتال.

سند از سه بخش کلی تشکیل شده است: بخش اول، معرفی مفهوم کلی سواد و طبقه بندی آن ذیل «سواد کارکردی»؛ بخش دوم ارائه گزارشی آماری از فعالیت ها و نتایج کمپین های بین المللی سواد آموزی و نرخ اشتغال و میزان موفقیت یا عدم موفقیت آن ها، و در بخش نهمی پرسش های کلیدی و پیامد های مورد انتظار یونسکو را در سال آتی ارائه می دهد. در این تعریف از سواد با چند کلید واژه مختلف رو به رو هستیم: سواد، مهارت (یا سواد به مثابه مهارت)، یادگیری مادام العمر، اشتغال، و مهارت های دیجیتال که درک عمومی ما را از مفهوم سواد در معنای عام و آشنای ما به چالش می کشند. سواد، در معنای عام یعنی «توانایی خواندن و نوشتن» که همه ما با این مفهوم کلیشه ای در تمامی تجربه های سواد آموزی مدرسه ای خود آشنا بوده ایم. این مفهوم ظاهراً معصومانه و بی طرفانه، در سرتاسر دنیا آنچنان در چارچوب فعالیت های آموزش نهادینه، در قالب برنامه ریزی و تولید مطالب درسی تقریباً یکسان با تمرکز بر مهارت های به اصطلاح جهانشمول و تکیه بر توانایی شناختی خواندن و نوشتن به مثابه مهارت اکتسابی و فنی درونی شده است، که سواد و کسب دانش تنها در قالب فرآیندهای مدرسه ای شناخته می شود. دیدگاه سواد که در قالب سواد کارکردی، یا سواد به مثابه مهارت منعکس است، با تمرکز بر الگوهای یادگیری که بیشتر از مکاتب و دیدگاه غربی نسبت به خواندن و نوشتن شکل گرفته اند، تمامی دیگر انواع دانش و روش های انتقال آن دانش را در گستره وسیع قومی، فرهنگی و اجتماعی در میان اقوام مختلف- که بواسطه کنش های اجتماعی تاریخی کسب شده اند، نادیده می انگارد. این نکته خصوصاً درباره مفهوم سواد که در سند یونسکو منتشر شده، بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که چنین تعریفی به شکلی عملی تمامی انواع دانش بشری، ماهیت، و صورت‌های اجتماعی آن را یکسان و تمایز میان این فرآیندها را با شعار توسعه اقتصادی یکسان می انگارد. در بخش دوم این یادداشت، به این مفهوم بیشتر خواهیم پرداخت.

یادگیری مادام العمر (lifelong learning) مفهوم دیگری است که به کسب دانش به شکل خودجوش، دنباله دار و داوطلبانه برای اهداف شخصی و اهداف حرفه ای اشاره دارد که شمول اجتماعی، مشارکت فعالانه مدنی، و توسعه فردی و نیز پایداری فردی را علاوه بر اشتغال ارتقاء می دهد. به همین دلیل، مفهوم یادگیری مادام العمر در مباحث مرتبط با سواد و آموزش در راستای اهداف غایی آموزش از جایگاه بسیار مهمی برخوردار است. با اینحال، بر خلاف تعریف اولیه از یادگیری مادام العمر که در آن رشد فردی عبارت است از یادگیری فردی با هدف رشد آگاهی، رشد تفکر انتقادی و مشارکت فعالانه و انتقادی در جامعه انسانی، یادگیری خلاقانه، تجربه فرآیند نایادگیری (unlearning)، یادگیری مادام العمر در هم بافت این گزارش و با تمرکز به موضوع اشتغال، سواد و توسعه نه به معنای عمیق تر که بیشتر در معنای کسب مادام العمر مهارت های مورد نیاز برای ورود به بازار کار و ارتقاء اشتغال و رشد و پایداری توسعه اقتصادی اشاره دارد. مادام العمر بودن یادگیری به زعم من، در این دیدگاه توسعه اقتصادی روز افزون و پایدار را به عنوان هدف غایی خود پیش بینی می کند. اشتغال، توسعه و مهارت های فنی و حرفه ای در این تعریف بسیار حائز اهمیت بوده و به روشنی تعاریف اولیه خواندن و نوشتن را به خودی خود تغییر داده و تمرکز و هدف سواد آموزی را در محلی دیگر از اعراب قرار می دهد.

مهارت های دیجیتال در این سند جزو مهارت های سواد مرتبط با اشتغال طبقه بندی شده اند طبق تعریف عبارتند از توانایی فردی برای یافتن، ارزیابی، تولید و به اشتراک گذاری اطلاعات شفاف از طریق نوشتن و دیگر فرم های ارتباطات در بسیاری از ابزار های دیجیتال و مهارت ها و دانش دستوری، کامپیوتری، نوشتار و تایپی در تمامی ابزارهای رسانه جمعی.

اما آنچه که در این سند اهمیت پیدا می کند، ارتباط سواد، (سوادکارکردی) با اشتغال و توسعه است. بدین معنی که سواد به خودی خود و به ذات خود، برای ایجاد و یا ارتقاء آگاهی انسان، آگاهی انتقادی، رشد مدنی و فعالانه جامعه اهمیت ندارد، و صرفاً اهمیت آن در ارتقاء توانایی افراد در شغل یابی و بالابردن فرصت های اشتغال، ارتقاء نرخ توسعه اقتصادی و پیشرفت اقتصادی است.

بدین معنا سواد پیش تر از آنکه به عنوان یک مفهوم اجتماعی و خاص فرهنگی مطرح باشد، مهارتی وابسته به هم بافت اقتصادی بوده و به عنوان متغیر و عاملی در جهت دست یابی به اشتغال و توسعه پایدار عمل می کند. این دیدگاه در بخش دوم سند تبیین می شود که گزارش های آماری کمپین های بین المللی به شکاف میان نرخ سواد، نرخ اشتغال و نرخ بی سواد در کشورهای در حال توسعه و یا توسعه نیافته اشاره کرده و چالش اصلی اقدامات بین المللی سواد را پایداری این شکاف می دانند. طبق سند حاضر، گفته می شود که خلاء بین دانش سواد، شیوه های سواد آموزی و کاربرد واقعی آن ها در هم بافت های مختلف، چالش اصلی برنامه های سواد آموزی یونسکو است. همانطور که در بخشی از این سند می خوانیم «سواد به عنوان ابزار در بسیاری حوزه های دیگر مثل اشتغال، کشاورزی و بهداشت به کار گرفته شده و در تمامی این برنامه ها مهارتهای فنی و حرفه ای، مهارت های شغلی، مهارت های فنی و کارآفرینی مورد تاکید بوده اند». گزارش ها حاکی از آن است که با این حال، طبق همین آمارها هنوز هم در دنیا در حدود 750 میلیون نفر بی سواد تخمین زده می شود که عمدتاً در سنین 15-24 سال و در کشورهای در حال توسعه و فاقد مهارت های اصلی سواد یعنی خواندن و نوشتن و ریاضیات هستند و حتی این مهارت ها را نیز کسب نمی کنند. این آمارها نشان گر موقعیت نگران کننده خلاء میان مهارت های سواد و مهارت های دیجیتال در میان

جمعیت های بزرگی از افراد در کشورهای خاورمیانه (کشورهای در حال توسعه) است.
در بخش دیگر بیشتر به تاریخچه شکل گیری مفهوم سواد کارکردی، و ارتباط آن با مفهوم توسعه و مثالی از کمپین های بین المللی خواهیم پرداخت.

<http://yon.ir/WnwfA>